Ломака О.Ю., здобувач
Науковий керівник: Нікітенко В. М.,
к.ю.н., доц.,доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

ЦИФРОВІ ДОКАЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: КРИТЕРІЇ ДОПУСТИМОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Цифровізація суспільних відносин зумовила істотні зміни у сфері кримінального судочинства, зокрема у способах збирання, фіксації та використання доказової інформації. Відомості, що містяться в мобільних пристроях, соціальних мережах, месенджерах, системах відеоспостереження та інших цифрових ресурсах, дедалі частіше використовуються для встановлення обставин кримінальних правопорушень. Особливої актуальності ця проблематика набула внаслідок повномасштабної збройної агресії проти України, яка істотно вплинула на практику документування кримінальних правопорушень, зокрема воєнних злочинів, злочинів проти основ національної безпеки та інших діянь, пов'язаних зі збройним конфліктом. За таких обставин цифрова інформація стала важливим засобом фіксації подій, встановлення причетних осіб і перевірки обставин, які не завжди можливо підтвердити традиційними джерелами доказів.

Водночас широке використання цифрової інформації актуалізує питання її належності, достовірності та допустимості в кримінальному провадженні. Особливість цифрових матеріалів полягає в можливості їх швидкого копіювання, редагування, поширення та видалення, що ускладнює встановлення первинного джерела, часу створення й автентичності відповідних даних.

Нормативну основу використання цифрової інформації становлять положення Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому Кодексом порядку, на підставі яких встановлюються обставини, що мають значення для кримінального провадження. Частина 2 цієї статті визначає процесуальні джерела доказів: показання, речові докази, документи та висновки експертів [1].

При цьому КПК України не виокремлює цифрові докази в самостійне процесуальне джерело, а передбачає можливість використання цифрової інформації в межах установлених законом категорій доказів.

Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України до документів можуть належати матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації, у тому числі комп'ютерні дані. Частина 4 цієї статті передбачає, що копії інформації, зокрема комп'ютерних даних, виготовлені слідчим або прокурором із залученням спеціаліста, визнаються судом як оригінал документа за встановлених законом умов [1]. Отже, чинне законодавство допускає використання цифрових матеріалів як доказів, однак особливості їх технологічної природи зумовлюють необхідність ретельного дотримання процесуального порядку отримання та фіксації.

Визначальним критерієм можливості використання цифрової інформації є її допустимість. Згідно зі ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо його отримано в порядку, встановленому Кодексом. Водночас ст. 87 КПК України визначає правові наслідки істотного порушення прав і свобод людини під час отримання доказів [1]. Таким чином, цифровий характер інформації не звільняє органи досудового розслідування від обов'язку дотримуватися процесуальних гарантій. Навіть якщо інформація містить відомості, які можуть підтверджувати обставини кримінального правопорушення, необхідно встановити законність способу її отримання, повноваження особи, яка здійснила відповідні дії, та дотримання передбаченої законом процедури [2].

Однією з найпоширеніших проблем є використання скриншотів, повідомлень із месенджерів, публікацій у соціальних мережах та відеозаписів, отриманих із відкритих джерел. Сам по собі скриншот не завжди дає змогу встановити автора повідомлення, повноту

відображеного листування, час створення інформації та відсутність її зміни. Аналогічні труднощі виникають щодо відеозаписів, які поширюються в мережі Інтернет без зазначення першоджерела. У таких випадках важливо не обмежуватися дослідженням змісту цифрового матеріалу, а перевіряти його походження, контекст, технічні характеристики та можливість незалежного підтвердження відомостей. Саме так це питання детально роз'яснив Верховний Суд у постанові від 30 квітня 2025 року у справі №357/7533/22 [3].

Особливого значення ці питання набули після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Документування воєнних злочинів та інших міжнародних злочинів часто здійснюється за умов, коли безпосередній доступ до місця події є обмеженим або неможливим, свідки перебувають на тимчасово окупованих територіях, а традиційні способи збирання доказів ускладнені. За таких обставин важливими джерелами інформації стають відеозаписи очевидців, фотографії наслідків обстрілів, матеріали супутникової зйомки, повідомлення в соціальних мережах та інші відомості, оприлюднені у відкритому доступі.

У цьому контексті особливого значення набуває OSINT (розвідка на основі відкритих джерел) – збирання й аналіз інформації, доступної у відкритому цифровому середовищі. Такі матеріали можуть сприяти встановленню місця та часу події, перевірці переміщення осіб і техніки, ідентифікації об'єктів та зіставленню різних джерел інформації. Верховний Суд у червні 2026 року звернув увагу на важливість OSINT для розслідування воєнних злочинів і злочину агресії, а також на відсутність у КПК України окремого визначення цього поняття [2]. Водночас використання загальнодоступної інформації не означає автоматичного визнання її допустимим доказом, оскільки вона має бути належно зафіксована, перевірена та введена до матеріалів кримінального провадження відповідно до вимог процесуального закону.

Питання допустимості цифрових доказів уже стало предметом уваги Верховного Суду, як зазначалося раніше. Проте також це питання розгядалось, в постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду від 29 березня 2021 року у справі № 554/5090/16-к, а саме питання використання електронних документів та копій цифрової інформації в кримінальному провадженні [4].

Отже, під час оцінювання цифрових матеріалів необхідно розмежовувати допустимість і достовірність доказу. Допустимість характеризує дотримання встановленої законом процедури його отримання, тоді як достовірність стосується відповідності відомостей дійсним обставинам. Цифровий файл може бути отриманий законно, але викликати сумніви щодо автентичності або повноти, так само змістовно переконливий матеріал не може автоматично вважатися допустимим, якщо його одержано з порушенням процесуального порядку. Особливого значення набуває збереження метаданих, фіксація джерела походження, документування передачі матеріалу між особами та забезпечення можливості перевірити його незмінність. Сукупність цих заходів у професійній практиці позначається поняттям «ланцюг зберігання доказу» [5].

На нашу думку, удосконалення правового регулювання цифрових доказів має передбачати конкретизацію процесуальних вимог до їх збирання, копіювання, збереження та перевірки. Доцільним є нормативне визначення основних понять, пов'язаних із цифровою інформацією, а також розроблення єдиних рекомендацій щодо фіксації матеріалів із відкритих джерел, збереження метаданих і документування послідовності дій із доказом.

Таким чином, цифрові докази стали важливим інструментом сучасного кримінального судочинства, а збройна агресія проти України істотно посилила потребу в їх належному збиранні та використанні, передусім у провадженнях щодо воєнних злочинів і міжнародних злочинів. Чинний КПК України створює загальну нормативну основу для використання цифрової інформації, однак розвиток технологій та поширення OSINT виявляють потребу в більш деталізованих правилах її процесуального оформлення й перевірки. Послідовне застосування критеріїв допустимості, достовірності та належності цифрових матеріалів сприятиме формуванню єдиної судової практики, ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень і забезпеченню справедливого судового розгляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1140 (дата звернення: 13.10.2026).
2. Кишакевич Л., Стефанів Н., «Судді ВП ВС проаналізували судову практику щодо допустимості OSINT-доказів у кримінальних провадженнях» від 16.06.2026 р., URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/2049153/
3. Постанова Верховного Суду від 30.04.2025 року у справі № 357/7533/22. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/127050202
4. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29.03.2021 у справі № 554/5090/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95848991
5. Романюк В. В., Абламський С. Є. Критерії допустимості цифрових (електронних) доказів у кримінальному процесі. Право і безпека. 2024. № 2 (93). С. 140–150. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/goncharuk

Лубська М.О., здобувач
Науковий керівник: Тищенко Ю.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБІВ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах транскордонних зв'язків між людьми, все частіше трапляються випадки укладання шлюбів з іноземцями. Саме тому питання укладення та розірвання таких шлюбів сьогодні надзвичайно актуальні.

Головним нормативно-правовим актом, який детально впорядковує колізійне регулювання сімейних відносин в Україні, є Закон України «Про міжнародне приватне право» [1]. Відповідно до статті 55 цього Закону, право на укладення шлюбу визначається особистим законом (lex personalis) кожного з осіб, які подають заяву про реєстрацію шлюбу. Особистим законом фізичної особи за загальним правилом вважається право держави, громадянство якої вона має [1].

Це означає, що іноземний громадянин при бажанні укласти шлюб в Україні повинен відповідати вимогам свого національного законодавства щодо досягнення шлюбного віку, відсутності спорідненості та інших перешкод. Водночас закон встановлює імперативну норму: при укладенні шлюбу в Україні обов'язково мають дотримуватися положення Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу та загальних перешкод (наприклад, принцип моногамії, добровільність та відсутність близького родинного зв'язку) [3].

Форма укладення шлюбу в Україні підпорядковується загальновизнаному колізійному принципу lex loci celebrationis (право місця укладання шлюбу), закріпленому у статті 56 Закону України «Про міжнародне приватне право» [1]. Це означає, що реєстрація шлюбу між громадянином України та іноземцем обов'язково здійснюється за законодавством України органами Державної реєстрації актів цивільного стану. Іноземець зобов'язаний надати пакет легалізованих документів (таких як: паспорт, довідку про сімейний стан, за необхідності – документ про розірвання попереднього шлюбу з апостилем або консульською легалізацією), перекладених українською мовою та нотаріально посвідчених.

Аналіз правового регулювання зарубіжних країн свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення правоздатності та дієздатності осіб при укладенні «міжнародного» шлюбу. У країнах світу застосовуються різні колізійні прив'язки: закон громадянства (lex patriae), який діє в Німеччині, Іспанії, Бельгії, Італії; закон місця проживання (доміцилій), що використовується у Великій Британії, Австралії та Новій Зеландії; а також змішані форми